

Nezvejojot zelta zivtiņu

Iedzīvotāju skaits rūk, jaunie pabeidz skolu un pārceļas uz pilsētām, labi vēl, ja Latvijā... Un te pēkšņi izņēmums, turklāt vēl kāds! Artūrs Strautmanis, divdesmit piecus gadus vecs saunadznieks, pabeidzis Laidzes profesionālo vidusskolu un atgriezies dzimtajā ciemā ar ciešu apņēmību kļūt par zvejnieku!

Aizraušanās no bērna kājas

Ar Artūru sarunājamiem janvāra vidū Dižsaunaga *Krūmiņos*, kas ir viena no pirmajām saimniecībām Saunagā. Artūra tēvs ir saunadznieks, tāpat tēva mamma — vecāmamma aizgājusi aizsaulē iepriekšējā pavasarī. Artūra mamma ir talsiniece ar saknēm no Ģibzdes.

Agro bērnību Artūrs pavadījis otrā Saunaga galā, kur vecāki īrējuši zemi, vēlāk dēla skolas gaitu dēļ vecāki pārcēlušies uz Talsiem, taču arī šajos desmit gados visi brīvlaiki pavadīti Saunagā. Puika pa jūrmalu vien dzīvojies, savu retu reizi ticis līdzī arī jūrā. Lielākā daļa brīvā laika pagājusi pie Vaides diķa. «Tur ir karpas (nevienu gan neesmu noķēris vel šobaltdien!), bet līdakas, asarus, raudas, līņus — tos gan. Ar makšķeri visu dienu varēju nosēdēt pie ūdens», Artūrs atceras.

Laidzē izmācījies par mazumtirdzniecības komersantu, puisis jau zināja, ka atgriezīsies dzimtajā ciemā. Pirmā doma bija pievērsties tūrismam, taču šajā nozarē uzreiz jāiegulda tādi līdzekļi, kādu Artūram nebija. «Ko citu uzsākt? Ķert zivis man bija patīcis no bērna kājas», Artūrs vienkārši pamato savu izvēli.

Tradīciju pārrāvums

No malas raugoties, Artūra izvēle iekrita nelabvēlīgā laikā. Zvejošana jeb, kā Artūrs visbiežāk izsakās, zivju ķeršana Saunagā bija beigusies. Palikuši tikai divi pašpatēriņa zvejnieki, uz vietas dzīvojošo skaits sarucis līdz cilvēkiem desmit, abas ciema daļas kopā ņemot, gandrīz neviena, kam padomu paprasīt. Ne tik ļoti tālā pagātnē, citiem vārdiem sakot, Artūra bērnībā te vēl dūšīgi zvejots! Zvejnieku saimniecība *Irbe* no Rojas savos aizsākumos bāzējusies tieši *Krūmiņos* un nodarbojusies ar piekrastes zvejniecību, ar stāvadiem zvejojot reņģes. Ciemā bijušas divas bušu laivas, bet pavisam pie Saunaga zvejojušas laivas desmit. Artūrs atceras: «Jūrā ir tā saucamie ķērāji: veci enkuri, lidmašīnu un kuģu vraki, vēl kādi štrunti. Zvejnieki tās vietas zina un tur nezvejo. Saunagā jūrmala ir tīra, tāpēc te brauca zvejojot daudzi, kam vien bija laivas. Tad vīri cīnījās, kurš nu pirmais paspēs, jo vietas jau arī nav tik daudz. Tagad tu iebrauc jūrā un esi gandrīz viens pats...»

Jāsāk no nulles

«Man bija divdesmit viens gads, ideja un divdesmit santīmu kabatā», ar smaidu atceras Artūrs. «Vispirms apsvēru, vai to vispār var izdarīt. Laivu man nebija. Kad 2004. gadā iestājamiem Eiropas Savienībā, piešķīra kvotas. Reģistrēja piekrastes laivas, pēc tam jaunas klāt vairs nedrīkst nākt. No *Irbes* man iedeva labas laivas, bet izrādījās, ka tās nebija Kuģu reģistrā. Zemkopības ministrijā noskaidroju, ka laivu man nedabūt un tādēļ zvejojot nevarēšu... Teikt, ka jaunie negrib zvejojot, nav pareizi, jo nav jau nemaz iespēju! Labi, ka Zemkopības ministrijā kāds darbinieks pamācīja, kā rīkoties. Jānomā laiva no kāda, kam tā ir reģistrēta. Tā dabūju laivu no Kolkas zvejnieka Andra Lauksteina, dabūju arī speciālo licenci komerczvejniecībai no Zemkopības ministrijas. Tādu vajag jebkuram uzņēmumam, kas nodarbojas ar zvejniecību gan Baltijas jūras piekrastes ūdeņos, gan jūras ūdeņos aiz piekrastes zonas, gan iekšējos ūdeņos — upēs, ezeros. Pirms tam jau nodibināju uzņēmumu *Saunaga zvejnieki*, — to izdarīt gan bija samērā vienkārši».

Kaut arī Saunags būtībā ir izmiris ciems, protams, ja neskaita pārdesmit vasarnieku un citu atpūtnieku no Jāņiem līdz septembrim, viens otrs senā aroda pratējs no Sīkraga līdz Kolkai vēl atrodas. Kāds zvejnieks izlīdzējies jaunajam censonim ar padomu, kāds — ar tūkliem. «Varbūt arī esmu izņēmums», Artūrs prāto. «Kad aizbraucu uz Kolku, jo zvejniekiem katru mēnesi jānodod zvejas žurnāls, tad tur priekšā — visi vīri gados. Es viens jaunais. Sākumā varbūt tā īpaši uz mani skatījās. Nu jau laikam pieraduši».

Ko jūras māte dod?

Artūrs skaidro, kā zivju zveja sadalās pa sezonām. «Februārī sākas taimiņu, lašu un mencu laiks. Pēc tam nāk butes. No 17. II līdz maijam ir liegums, bet butes ir jēga sākt zvejojot tikai divas nedēļas pirms Jāņiem, jo pēc nārsta butes ir tik plānas, ka, paceļot pret sauli, spīd cauri. Vēl no 15. IV līdz

15. V ir tautā saucamais putnu liegums. Tad tīklus drīkst likt, sākot no 10 metru dziļuma. Mums nav tā, kā pie Miķeļbākas, kur jūrā ātri ir dziļš, mums, lai sasniegtu 10 metru dziļumu, jābrauc tālu jūrā, un tur neko daudz nevar saķert. Tad sākas reņģu, stāvvalu laiks. Aprīlī ir lielā reņģe, bet visvairāk reņģe nāk piekrastē maijā. Pirms Jāņiem stāvvalds jāņem ārā, pēdējās tur ienāk vēja zivis. Jau maijā var sākt ķert vimbas, un tā visu vasaru, butes — ap Jāņiem un visu vasaru, tad tām arī ir lielākais noiets. Būtībā uz vietas te, pie jūras šauruma, dzīvo tikai butes, pārējās ceļo no Lieljūras uz līci un atpakaļ — asari, akmenbutes, sīgas, salakas un vēl, un vēl. Kas nu trāpās, to no šiem migrantiem noķer. Un pa retam gadās brīnumi. Tā, piemēram, tepat Saunagā vienam pašpatēriņa zvejniekam trāpījās sams, otram līnis — ar lediem iepeldējuši no upēm. Pirms diviem gadiem kāds noķēra pat vienu skumbriju, kas visticamāk iepeldējusi no okeāna». Jāpiebilst, ka nu ar vien biežāk un biežāk lomu nākas dalīt ar roņiem. Tie ir ievērojami savairojušies un ir ļoti gudri ūdensdzīvnieki. Roņiem labprātāk patīk nevis ķert zivis pašiem, bet izlasīt tās no tīkliem. Roņi nodara diezgan lielu postu, jo tīklus reizēm saplēš tā, ka tie vairs nav izmantojami».

Rudenī no 1. X līdz 15. IX ir lašu liegums. Labvēlīgos laikapstākļos Artūrs gājis jūrā arī decembrī un uz jauno gadu. Bet visumā decembris un janvāris ir tukšie mēneši.

Artūrs atsaucas uz veco zvejnieku teikto, ka zivju kļūvis mazāk, un to apstiprina arī viņa pieredze. Lucīši tiešām izzūd. «Kādreiz stāvvaldos gāja iekšā — augšā reņģes, bet apakšā viss brūns no lucīšiem. Tagad nekā tamlīdzīga. Pa kādam retam, un tad arī tādi sīki tārpiņi. Nu lucīšu murdos mēģina noķert zušus. Kādreiz to bija daudz, tagad gandrīz vai neatmaksājas murdus likt. Vairāk prieka pēc, ja nu laimējas. Laikam no mūsu jūras zivīm pati dārgākā, ap 20 eiro kilogramā. Mencu gan pēdējos gados kļūst vairāk. Liepājā tos ar grunts traļiem zvejo, reizēm pat gadoties tik daudz, ka neesot, kur likt».

Ar stāvvalu Artūrs līdz šim nav zvejojis. Stāvvalu sezona ilgst apmēram pusotru mēnesi. «Lielākā uzņēmumā vēl ir jēga ar to ņemties, man ar vienu stāvvalu — ne. Jāķer viss pārējais, kas jūrā dzīvo».

Kā lomu pārdot jeb Projekts kā iespēja

Jebkuram ražotājam ir svarīgi savu precī labi pārdot, zvejniekam — jo ātrāk, jo labāk. Jā, īsajā vasarā atpūtnieku pieprasīta ir bute, kas līdz ar cēlzivīm lasi un taimiņu dod vislielāko peļņu. Reņģes? «It kā ir daudz, bet ar tām ir tikai *čakars*, jo neko prātīgu par reņģi nevar nopelnīt, — cena ir maza. Protams, cita lieta, ja ķer lielā apjomā. Lielie kuģi nozvejo tonnām un piepilda tirgu, aizejot priekšā piekrastes zvejniekiem», puisis skaidro.

Zvejnieks, kas nedzīvo Rojā vai Ventspilī, bez īpašā zivju busa ar ierīkotu saldētavu nevar iztikt. Līdz šim Artūrs izlīdzējies, iedodot savas zivis talseniekiem, kas brauc zvejot uz Saunagu. Viņiem ir speciālais buss, ar kuru talsenieki dodas uz Rīgas centrāltirgu, kur ir vislielākais zivju noiets.

Artūrs pats uztaisījis kūpinātavu. Vecāamma pratusi labi kūpināt un iemācījusi arī mazdēlu. Visvairāk pieprasītās ir butes, bet nokūpināt var jebkuru zivi. «Ir starpība, vai tu pārdod tikko ķertu un tikko kūpinātu zivi, vai tādu, kas noķerta pirms četriem mēnešiem, tad atkausēta un kūpināta, kā tas ir ar importa zivīm», Artūrs stāsta.

Pirmie gadi zvejniecībā pārliecinājuši — pašam bez sava speciālā busa neiztikt, taču tā iegāde nav lēts prieks. Artūrs teic, ka mazajiem uzņēmējiem lielākoties nav brīvu līdzekļu, tāpēc finansējumu tālākai attīstībai daudz vieglāk dabūt uzņēmējumam, kuram jau ir labs finansiālais stāvoklis. Pērn Artūrs uzrakstījis projektu *LEADER* programmai Sabiedrības virzītas vietējās attīstības stratēģiju īstenošanai — *Piekrastes uzņēmējdarbības atbalsts, darbības uzsākšana, dažādošana un sezonālā mazināšana*. Par šādu iespēju pavēstījusi novada lauku attīstības konsultante Ilze Šteine, pēc tam līdzējusi Gunta Abaja no *Ziemeļkurzemes biznesa asociācijas*, vēlāk Lauku atbalsta dienestā (LAD) — Ina Lībeka. Artūrs stāsta par savu pieredzi: «Tas man bija pirmais projekts, un viens pats galā nebūtu ticis. Pats jau rakstīju, bet ļoti svarīgi, ka man palabojā, paskaidroja, kāpēc darīt tā un ne citādi. Tā mācoties iegūst labas zināšanas».

No visām izmaksām 20% jāsamaksā pašam projekta īstenošanai. «Labi, ka varēju izmantot darījumu kontu», klāsta Artūrs. «Noslēdzām trīspusēju vienošanos — LAD garantēja bankai, banka garantēja piegādātājiem. Man bija jāiemaksā tikai sava daļa. Ja man sākumā būtu jāsamaksā visa summa, tad es to nespētu».

Martā jaunais saunadziņš cer dabūt zivju busu, kas ļaus pašam aizvest zivis gan uz Rīgas centrāltirgu — pārdot tālāk tirgotājiem, gan uz Jelgavu — lielu pilsētu tālu no jūras, kur varētu

tirgot pats.

Par nozari domājot

Pēc Artūra ieskatiem, Zemkopības ministrijā vajadzētu būt amatam — tādām kā piekrastes zvejniecības priekšstāvim, lai nebūtu tā, ka «likumus pieņem tie, kas zvejošanu redzējuši tikai televīzijā». Artūrs turpina: «Tas varētu būt kāds vecs vīrs, kas pats vairs nezvejo, bet arodu pārzina kā savus piecus pirkstus. Tad varbūt pieņemtu pārdomātus likumus. Kā ir ar laivām? Visā Latvijas piekrastē Kuģu reģistrā reģistrētas ap 600 laivu. Zvejai no tām izmanto apmēram pusi, daudzi zvejnieki ir nomiruši. Tagad esot pieņemts likums, ja piecu gadu laikā laivu nepārreģistrēs, tad to izņems no apgrozības un laidīs no jauna aprītē. Bet tad ir jautājums — kas pirmais tās dabūs? Un 600 laivas piekrastē, tas jau nav nekas. Un kādas tās ir? Viena daļa jau tikai tādas ezera laiviņas, arī bez motora. Iebrauc, iemet vienu tīklu. Drošam darbam nemaz neder. Katru gadu pa kādam zvejniekam jūra paņem...» Artūra rīcībā ir zvejnieku vidē tā saucamais *plošķis*, vidēja lieluma stiklšķiedras laiva, jūrā stabila un labi piemērota darbam.

Romantika — tik daudz, cik saulriets vasarā

«Pilsētniekiem bieži vien liekas, ka zvejnieka dzīve ir vienkārša — iebrauc jūrā, ar ķeseli pasmeļ zivi un brauc mājās», Artūrs klāsta. Loms visai lielā mērā ir laimes spēle. Tā pagājušais pavasaris bijis cerīgs, bet vēlāk gads nebūt nav izvērties labvēlīgs. Zelta zivtiņa Saunagā neķeras, un tas nozīmē, ka jārēķinās ar sūru darbu, reizēm arī sajožot jostu. Par licenci jāmaksā, par degvielu un rīkiem — tāpat. «Kaut kas no romantikas ir vienīgi vasarā — noskaties saulrietu un brauc mājās. Bet pēc tam — pārbrauc no jūras, ņidā zivis, gatavo tīklus».

Par nākotni domājot

Kad atgādinu, ka viņa uzņēmuma nosaukumā ir vārds «zvejnieki», tātad daudzskaitlī, Artūrs atzīst, ka vienam visu neuzspēt un palīgus vajadzētu gan. Pie stāvvada pat divu vīru ir par maz. Šogad saunadznieks pirmoreiz grib izmēģināt stāvvadu zveju, un tas nozīmē, ka uz to laiku jāmeklē kaimiņciemos zvejnieki ar pieredzi. Ņemt strādniekus pastāvīgā darbā vismaz pagaidām Artūrs nevar atļauties, jo pašlaik nebūtu, no kā algas samaksāt. «Pirmie gadi paskrien mācoties, darot, saprotot, ko var, ko nevar, kā pareizāk», Artūrs secina.

Nākotnes iecere ir arī uztaisīt nelielu telpu zivju pirmapstrādei, kas atbilstu Pārtikas un veterinārā dienesta prasībām. Par kooperācijas iespējām jaunais zvejnieks gan nav pārliecināts: «Tādas runas jau ik pa laikam ir, it kā vajadzētu dibināt biedrību. Bet līdz šim viss ir nojucis, un man šķiet, ka ātri vien saietu ragos. Zvejniecībā ir savas īpatnības».

Bet vai jaunam cilvēkam tik tālā nomalē reizēm nesametas vientuļi? Atbildē saklausu skaidru «nē». «Kad Talsos gāju skolā, noguru no pilsētas. Un ko tu pilsētā sadarīsi? Labi, nedēļas nogalē kaut kas notiek. Toties laukos vienmēr ir, ko darīt. Un, ja nu kādreiz ļoti sagribas civilizāciju, piesiets jau neesmu, varu aizbraukt. Šī ir mana vieta jau kopš bērnības. Ja jūra nebūtu sirdij tuva, tad vēl nu tā. Jā, zvejnieka darbs ir grūts, bet man patīk. Ja patīk, tad grūtumu tā nemana. Smagi ir tad, ja uz darbu iet «kā uz darbu». Man tas ir hobijs. No omes palika arī saimniecība, vistas un pāvi. Ar tiem arī jāņemas.

Tagad gandrīz visi tiecas uz pilsētu. Gan jau ar laiku tas mainīsies un cilvēki gribēs atpakaļ uz laukiem. Vecie vīri teic — viss kļūst aizvien sliktāk. Es tomēr vienmēr cenšos saskatīt labo. Esmu optimists!»